

УДК 378.011.3-051:373.3[:17.022.1
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-3-32>

Ольга ЛУК'ЯНЧЕНКО,
orcid.org/0000-0002-5554-0819
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та методики початкового навчання
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна) mecco_2411@ukr.net

ЕСТЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ НУШ

Статтю присвячено актуальному аспекту в загальному питанні професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Мета статті полягає у виявленні значущості змісту і форм естетичних засад формування іміджу майбутнього вчителя початкових класів Нової української школи та у визначенні ролі мистецтва як засобу формування його структурних компонентів. У статті акцентовано увагу на тому, що актуальність дослідженого питання виникає у зв'язку зі зміною ролі вчителя в організації освітнього процесу, яка визначена Концепцією Нової української школи, а саме: вчителя-партнера, тьютора, фасилітатора, ментора, модератора, що, безумовно, позначається на створенні моделі ідеального іміджу вчителя початкової школи у суспільній думці.

Визначено поняття «імідж учителя» та розкрито зорієнтованість сучасного Професійного стандарту вчителя початкових класів на необхідність наявності емоційно-естетичної компетентності та компетентності педагогічного партнерства, що буде сприяти формуванню в сучасному суспільстві позитивного професійного іміджу вчителя.

Вказано, що імідж особистості, професійний імідж педагога не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи особистості над собою та відображенням культури спілкування, її духовного наповнення.

Зазначено доречність включення творів мистецтва під час вивчення дисципліни «Імідж сучасного вчителя та культура мовлення» як взірця прояву досконалості, краси, гармонії. Підкреслено, що саме на класичних творах необхідно формувати такі естетичні цінності, як Краса, Добро, Істина, які трансформуються у внутрішню красу як красу ставлень особистості, красу стосунків вчителя та учнів, створюють гармонію власного буття і навколишнього світу, підвищують здатність до співробітництва, до духовної та інтелектуальної насиченості педагогічного процесу.

Стаття містить опис досвіду завдань естетичної спрямованості, що можуть бути використані в практиці викладання у педагогічних навчальних закладах для формування певних структурних компонентів іміджу вчителя, зокрема аксіологічного та діяльнісного компонентів.

Ключові слова: образ особистості, професійний імідж, педагогічна техніка, види мистецтва, виховний потенціал мистецтва, підготовка вчителя початкових класів.

Olga LUKIANCHENKO,
orcid.org/0000-0002-5554-0819
Candidate of Department of Pedagogy Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Methodology of Primary Education
National Dragomanov Pedagogical University
(Kyiv, Ukraine) mecco_2411@ukr.net

THE FORMATION OF AN IMAGE OF FUTURE TEACHERS ON AESTHETIC BASIS

This article emphasizes the necessity of making changes to the preparation process of Primary School teachers. It also mentions the relevance of the use of art in the system of higher teacher training education that helps the formation of the image for future teachers at the New Ukrainian School.

Purpose. The aim of the article is to reveal the specifics and define the role of art as a means of forming a positive image for future teachers giving primary components of the concept "image".

Methods include theoretical analyzing and generalization of published sources, analyzing in particular of the advanced pedagogical experience and pedagogical observation.

Originality. The article reveals the approaches to the modern requirements of the society to the primary school teacher as to the tutor, the innovator, the partner, the facilitator, the moderator. The author characterized the pedagogical categories on which the modern principles of the educational process in the New Ukrainian School are based, such as: subject to subject interaction, positive communication, open dialogue communication and coordination of positions (responsibilities).

The article focuses on the experience of implementing creative tasks while studying the course "Image of a modern teacher and the culture of speech".

Analyzing the creative potential of such works to motivate future teachers to study these kinds of art is highlighted. There are specific examples of tasks in the lessons to stimulate initiatives, examples include how the teacher's image is used in pictures, sculptures, in literature and in movies.

The article emphasizes that the image is not forming spontaneously, as it is necessary to work on a culture of behavior, a culture of communication. The influence of the estimated pedagogic conditions provide positive motivation for the formation of components to a professional image of Primary School teachers.

Conclusion. The research determines the uniqueness of preparing future teachers for applying aesthetic categories such as: Beauty, Truth, Goodness and Harmony to their role while in the process of forming a determined image of a teacher. The article emphasizes the importance of making a transformation of structured educational methods representing the beauty of pedagogical action.

Key words: image of a personality, professional image, pedagogical technique, kinds of art, educational potential of art, preparation of Primary School teacher.

Постановка проблеми. Прагнення України до європейського простору передбачає поступове впровадження європейських норм та освітніх стандартів у зміст вищої освіти, зокрема педагогічної, зміну концепту вимог як до іміджу, так і до професійної підготовленості майбутніх учителів.

У зв'язку з цим суттєво змінюються і вимоги до процесу професійної підготовки майбутніх педагогів. Успішний учитель повинен оволодіти не тільки теорією дидактики й методиками розвитку особистості учнів, а завдяки власному позитивному іміджу має бути здатен зацікавити учнів до навчання на засадах діалогічного спілкування, толерантності, зробити навчання у школі таким, яке приносить радість та значущість пізнання і взаємодії тощо.

Аналіз досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття «імідж учителя», його складники та похідні від нього поняття у вітчизняних дослідженнях почали активно вивчатися на початку ХХІ ст. Слід констатувати, що досліджувана проблема в історичній ретроспективі розглядалася науковцями в контексті образу вчителя, вимог до його особистості.

Формування професійного іміджу вчителя різного фаху є предметом сучасних наукових досліджень Г. Бриль, І. Розмолочикової (майбутніх учителів початкових класів), Н. Гайдук, Л. Ковальчук, П. Ярошенко (учителів фізичної культури), Н. Прус, М. Сперанської-Скарги (викладачів філологічних дисциплін), В. Бондаренко (вчителя технологій), В. Ісаченко, А. Коркішко, В. Олексенко, О. Хуртенко (викладачів вищої школи) та інших.

Водночас етико-естетичні засади підготовки вчителів, їхньої педагогічної майстерності було ґрунтовно розкрито у працях І. Зязюна, Н. Гузій, О. Отич, С. Соломахи, О. Ребрової тощо.

Проте саме проблема формування іміджу майбутнього вчителя початкової школи засобами мистецтва не була предметом спеціальних досліджень, що й зумовлює її актуальність.

Мета статті – охарактеризувати естетичні засади формування іміджу майбутнього вчи-

теля початкових класів Нової української школи, визначити роль мистецтва як засобу формування його структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасних документів, відповідно до напряму визначеного дослідження, дозволяє констатувати зміну концептуальних засад щодо визначення ролі вчителя в сучасному освітньому просторі як учителя-партнера, тьютора, фасилітатора, ментора, модератора, що, безумовно, позначається на створенні моделі ідеального іміджу вчителя початкової школи у суспільній думці.

Так, у Концепції Нової української школи та Професійному стандарті вчителя початкової школи (2021 р.) висувається низка вимог як до особистісних якостей учителя гуманістичного спрямування, які становлять внутрішній складник структури професійного іміджу (доброзичливість, тактовність, щирість, зацікавлене ставлення до учнів, розуміння інших людей, які мають власні цінності, інтереси та здібності, відкритість для будь-яких думок учнів, бажання ділитися з ними своїми думками та почуттями, здатність до співчуття тощо), так і до професійних компетентностей.

Зокрема, у Професійному стандарті вчителя початкової школи у межах нашого дослідження значущості набувають показники емоційно-естетичної компетентності та компетентності педагогічного партнерства, які спрямовані на формування в сучасному суспільстві позитивного професійного іміджу. Так, наявність таких характеристик у сучасного вчителя початкової школи, як здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; здатність конструктивно і безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; здатність усвідомлювати та цінувати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі; здатність до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, працювати в команді тощо, має значно підвищити ефективність його педагогічної взаємодії, забезпечити успішне вирішення професійних завдань і таким чином сформувати у суспільстві позитивний імідж педагога.

Характеризуючи поняття «імідж», В. Олексенко зазначає, що це своєрідна, закріплена в образах, символах і нормах програма соціальної поведінки, а імідж представника певної професії концентрує в собі всі найважливіші професійні характеристики, що презентуються через зовнішній вигляд і професійні якості. Імідж є своєрідним прийомом впливу на особистість, способом саморегулювання та самонавіювання, необхідним атрибутом різних досягнень (Олексенко, 2015: 4).

Своєю чергою Н. Прус поняття «імідж педагога» визначає як інтегральний образ, що поєднує в собі внутрішній світ, зовнішній вигляд та сформовані професійно значущі характеристики, які утворюються у свідомості суб'єктів педагогічної взаємодії під час професійно-педагогічних функцій, і забезпечує індивідуальний стиль професійної педагогічної діяльності (Прус, 2017: 7).

Варто зазначити, що імідж особистості, професійний імідж педагога не формується спонтанно, а є результатом цілеспрямованої роботи особистості над собою і відображенням культури спілкування, її духовного наповнення.

Особливу значущість у руслі визначеного напрямку дослідження набуває роль мистецтва, його виховного потенціалу як фактору впливу на процес формування компонентів іміджу майбутнього вчителя початкової школи.

Аналіз праць з філософії, естетики, культурології, мистецтвознавства дозволив виокремити естетичні цінності, згідно з якими має здійснюватися формування іміджу майбутніх учителів початкової школи відповідно до сучасних вимог Нової української школи, а саме: *Краса, Добро, Істина*. Підкреслимо, що саме твори класичного мистецтва є взірцем прояву краси, прекрасного, досконалості, гармонії тощо. Й, як неодноразово зазначали науковці О. Олексюк, Н. Гузій, І. Зязюн, В. Орлов, О. Отич, О. Рудницька, саме *Краса, Добро та Істина* є ціннісними категоріями, що не тільки втілюються у виразності естетичних форм та досконалості творів мистецтва, але й здатні регулювати взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

З огляду на це у процесі формування професійного іміджу майбутніх учителів початкової школи має акцентуватися поняття внутрішньої *Краси* як *Краси* ставлень особистості, що проявляються в освітньому процесі, як *Краси* стосунків вчителя та учнів, що виражає сприйняття і створення ними гармонії власного буття та навколишнього світу. Відчуття і розуміння вчителем *Краси* підвищує здатність до співробітництва, до духовної та інтелектуальної насиченості педагогічного процесу.

Феномен *Краси* педагогічної дії, згідно з поглядами І. Зязюна та О. Отич, полягає в тому, що «науково-мистецька» педагогічна дія спрямована водночас на три сфери особистості: інтелектуальну, афективну і вольову (Отич, 2013: 38).

Аргументуючи єдність естетичних категорій у формуванні *Краси* педагогічної дії, О. Отич слушно наводить роздуми П. Юркевича про навчальний заклад, який дав вихованцям «уміння знати без здатності переживати, а завдяки переживанням – співчувати», тобто він дав їм «світло без тепла», через що їхні знання будуть використані лише як засоби для задоволення самолюбства, а не для суспільного блага, щастя й удосконалення людей, оскільки світ відкривається, робиться близьким людині не через знання, а через її серце, через емоції і почуття.

Твори мистецтва, на переконання О. Рудницької, можуть бути не лише взірцем втілення естетичних категорій, а й об'єктом діалогічного спілкування на рівні викладача та студента, засобом встановлення як міжособистісного, так і внутрішнього діалогу, що впливає на формування в учасників діалогу спільних естетичних позицій та поглядів (творчої інтерпретації). Діалогічне спілкування передбачає ситуацію суб'єкт-суб'єктної взаємодії, тобто «обміну» інформацією, за якої викладач і студент відкривають один одному власну систему цінностей, переконань, переживань та узагальнень тією мірою, в якій це можливо, за збереження кожним власної суб'єктивної унікальності та свободи (Рудницька, 2002: 27).

У контексті визначення естетичних засад формування іміджу майбутніх учителів категорія «*Добро*» спрямовується на подолання роз'єднаності і непорозуміння вчителя та учнів, що потребує прищеплення останнім високих ідей гуманізму і людинолюбства. Так, американські вчені Д. Джонсон, Р. Джонсон, Е. Джонсон-Холубек стверджують, що саме навчання у співробітництві створює умови для того, щоб учні піклувалися не тільки про своє благо, а і про благо тих, хто навчається сумісно з ними (Джонсон, 2001: 15). Творення *Добра (Блага)* передбачає такі поняття, як «*взаємодопомога*», «*підтримка*» і «*порятунок*».

Доречним буде наведення прикладів завдань естетичного спрямування в процесі вивчення студентами першого курсу навчальної дисципліни «Імідж сучасного педагога та культура мовлення» в НПУ ім. М. Драгоманова. Так, студентам було запропоновано створення презентацій, які б відображали втілення образу вчителя у різних творах мистецтва. Слід констатувати,

що таке завдання викликало жвавий інтерес та активність студентів, у роботах яких було підібрано твори живопису, літературні твори, скульптурні композиції, кінофільми тощо. Деякі студенти представили твори у певній історичній ретроспективі, тобто простежили деякі зміни в образі вчителя, бачення його іміджу в суспільстві у різні історичні епохи.

Також позитивний відгук серед студентів спеціальності «Початкова освіта» знайшли завдання на виокремлення елементів педагогічної техніки, які характеризуються красою педагогічної дії (у поведінці, зовнішньому вигляді, жестах, міміці, спілкуванні) вчителів у художніх кінофільмах, присвячених шкільному життю.

Слід зазначити, що доцільне використання виразних і зображувальних можливостей видів мистецтва під час вивчення дисциплін загальнопедагогічної спрямованості поживляє освітній процес немистецьких спеціальностей, дозволяє розширювати естетичний досвід майбутніх учителів початкової школи, активізувати їхню творчу уяву, знаходити вдалі мистецькі асоціації, формує тезаурус, світогляд і загалом сприяє більш усвідомленому засвоєнню важливих теоретичних

педагогічних положень, принципів, понять тощо (Лук'янченко, 2018: 191).

Висновки. Отже, збагачення змісту загальнопедагогічних навчальних дисциплін мистецьким та мистецтвознавчим матеріалом закладає засади для формування індивідуально-аксіологічного та зовнішньо-поведінкового компонентів професійного іміджу вчителя (відповідно до структурних компонентів, виокремлених Н. Прус). Саме аксіологічний компонент характеризує систему цінностей педагога, що визначає його ставлення до професійної діяльності, зумовлює прояв загальнолюдських, моральних та етико-естетичних якостей особистості, які позначаються на культурі поведінки, життєвих установках, загальній ерудиції тощо.

Естетичний складник змісту педагогічної підготовки впливає і на презентабельність зовнішнього вигляду особистості вчителя, що проявляється у підбраному з естетичним смаком одязі, зачісці, макіяжі, поставі та доповнюється культурою вербальних (інтонації, сили голосу, дикції, темпоритму мовлення, його точністю, логічністю, виразністю) та невербальних (кінесики, проксемики, такесики) засобів взаємодії з учасниками освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джонсон Д., Джонсон-Холубек Е. Методи обучения. Обучение в сотрудничестве / пер. с англ. З. Замчук. Санкт-Петербург : Экономическая школа, 2001. 256 с.
2. Лук'янченко О. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкової школи засобами мистецтва. *Освітній простір України*. 2018. № 14. С. 190–196. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/520>.
3. Олексенко В. Формування професійного іміджу сучасного вчителя. *Проблеми освіти*. 2015. Вип. 84. С. 258–263. URL: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/742>.
4. Отич О. Етико-естетичні засади педагогічної дії. Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / упоряд. Л. Штома ; наук. ред. І. Зязюн. Кіровоград, 2013. С. 35–49. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/154283918.pdf>.
5. Прус Н. Формування професійного іміджу майбутнього викладача іноземних мов : автореф. дис. 13.00.04. Дніпро, 2017. 20 с. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Science/UA/Academic_Council/K_08_120_02/20238.pdf.
6. Професійний стандарт вчителя початкових класів, вчителя ЗЗСО, вчителя з початкової освіти від 29 грудня 2020 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>.
7. Рудницька О. Мистецтво у розвитку культури майбутніх фахівців. *Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи* : зб. наук. пр. / за ред. І. Зязюна, Н. Ничкало. Київ : Інститут педагогіки і психології професійної освіти. 2003. С. 60–67.

REFERENCES

1. Dzhonson, D., Dzhonson-Holubek, E. (2001) *Metody obuchenya. Obuchenye v sotrudnychestve*. [Teaching methods. Learning in cooperation] / per. s angl. Z. Zamchuk. SP-b.: Ekonomicheskaya shkola. 256 p. [in Russian]
2. Lukianchenko, O. (2018) *Formuvannya cinnosnyh oryentatsiy maybutnyh vchyteliv pochatkovoyu chkoly zasobamy mystectva* [The Formation of Value-Based Orientation of Future Primary School Teachers by Means of Art]. *Osvytniy prostyr Ukrainy*. Vyp. 14, pp. 190–196. [in Ukrainian]
3. Oleksenko, V. (2015) *Formuvannya profesijnogo ymydzu suchasnoho vchytelya* [The developing the professional image of a modern teachers]. *Problemy osvity*. Vyp. 84, pp. 258–263. [in Ukrainian]
4. Otych, O. (2013) *Etyko-estetychny zasady pedagogichnoy dyu* [Ethics and aesthetics of teaching]. *Estetychny ta etychny osnovy rozvytku pedagogichnoy maysternosti vykladachyv vysykh pedagogichykh navchalnyh zakladiv: uporyd. L. Shoma ; nauk. red. Y. Zyazun. Kyrovograd, pp. 35–49*. [in Ukrainian]
5. Prus, N. (2017) *Formuvannya profesijnogo ymydgu maybutnyogo vykladacha inozemnykh mov*. [The Formation of professional image of future teacher of foreign languages. Manuscript]. Avtoref. diss. 13.00.04. Dnipro, 20 p. [in Ukrainian]
6. *Profesijnyy standart "Vchytel' pochatkovykh klasiv zakladu zagal'noyy serednoyy osvity"*. [Professional Standard Primary School Teacher Education Institutions of Secondary Education]. Vid 29.12.2020 r. [in Ukrainian]
7. Rudnitska, O. (2003) *Mystetstvo u rozvytku kultury maybutnykh fahivciv*. [The arts in the development of the culture of the future teachers]. *Pedagogika y psyhologya profesijnoy osvity: zb. nauk. pr. za red. Y. Zyazuna, N. Nychkalo*. Kyev, pp. 60–67. [in Ukrainian]